

генні ситуації (проблемні ситуації, ситуації драматизації, новизни, створення успіху в навчанні), ігрові технології (рольові, ділові, ситуативні, імітаційні), метод емоційно-морального стимулювання, зацікавлення, створення ситуацій новизни, діалогічно-дискурсивні методи, створення ситуацій успіху, емоційного сплеску й заохочення тощо. Застосування їх у навчально-виховному процесі вищої школи забезпечує ефективну емоційну взаємодію викладачів і студентів.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / І.Д. Бех // Рідна школа. – 1999. – № 12. – С. 13–16.
2. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / І.Д. Бех // Рідна школа. – 2000. – № 1. – С. 10–13.
3. Коменский Я.А. Избр. пед. соч. / Я.А. Коменский. – М., 1955. – 651 с.
4. Ушинский К.Д. Избр. соч. / К.Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1974. – Т. 1. – 583 с.

ЦАПОВ В.О.

ІНТЕГРАЦІЙНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сучасний підхід до освіти вимагає заміни вузької спеціалізації майбутніх фахівців більш широким профілем підготовки, щоб дати можливість кожному легше засвоювати нові знання, освоювати та ефективно використовувати принципово нові технічні, інформаційні й соціально-економічні можливості сучасного виробництва та соціальної сфери. Процес нескінченного дроблення спеціальностей і спеціалізацій замінює тенденція їхньої інтеграції.

Ідеї необхідності інтеграції знань простежуються в працях багатьох класиків педагогіки. Так, Я. Коменський писав: “Наукові заняття всього життя повинні бути розподілені так, щоб становити одну енциклопедію, у якій все повинно виходити із спільного кореня й стояти на своєму власному місці”.

Найінтенсивніше інтеграційні процеси в педагогічній теорії й практиці стали виявлятися з кінця 1970-х рр. Інтерес, який з’явився в колі науковців, до проблеми інтеграції в педагогічній теорії й практиці зумовив появу в пресі ряду методичних розробок і програм досліджень із цього питання (А. Беляєва, В. Безрукова, Ю. Кушів, С. Тюнников та ін.). З’явилися колективні педагогічні дослідження. Розглядалися питання сутності педагогічної інтеграції, технології педагогічного інтегрування, інтеграції змісту освіти, психологічних основ інтеграції, інтеграційних підходів у побудові нових систем педагогічного знання, інтеграції в діяльності вчителів та учнів, інші актуальні проблеми.

Мета статті – з’ясувати інтеграційні можливості математичної освіти з метою якісної підготовки фахівців.

Будь-яка педагогічна інтеграція повинна мати нові якісні характеристики, яких немає в інтегрувальних підсистемах. Інакше кажучи, інтеграція виправдана лише в тому разі, якщо продукт інтеграції більший, ніж сума продуктів інтегрувальних підсистем.

Отже, сукупність стає інтеграційною за умови, якщо вона не зводиться до суми своїх складових, що приводить до утворення інтеграційної якості – системи узагальнених властивостей, які мають так звану надіндивідуальну визначеність і можуть бути предметно не представлені і не розглянуті. Дійсно, властивості інтегральної якості предметно не представлені й не розглянуті, що, власне

кажучи, завжди викликає особливі труднощі при інтеграційних дослідженнях, при виявленні наявності інтеграції. Часто в працях про інтеграції фактично йдеться про взаємозв'язок, про міжпредметні зв'язки, але не про саму інтеграцію. Щоб таке траплялося якомога менше, необхідно пам'ятати декілька ознак – показників інтеграції:

- під час інтеграції відбувається взаємна трансформація синтезованих частин;
- у процесі інтеграції спостерігається асиміляція останніх цілим – навчальним предметом, курсом, темою тощо;
- інтеграційний процес приводить до появи якісно нових знань у поєднаних дисциплінах, до появи нових понять та якісно нової цілісності;
- складові елементи знань в інтегрованому предметі можуть втрачати структурну самостійність.

Як об'єкт можливої інтеграції можуть виступати всі складові педагогічної практики й теорії, наприклад, зміст освіти. У ньому виділяються, як відомо, такі складові, як: предметне знання, досвід репродуктивної діяльності, досвід творчої діяльності тощо. У свою чергу, вони можуть бути представлені як складені з більш дрібних елементів. Наприклад, знання діляться на факти, поняття, закони, теорії тощо. Інтеграції піддаються всі компоненти змісту освіти. До того ж можливі будь-які варіанти здійснення інтеграційного процесу – між елементами знання, між знаннями й уміннями, між репродуктивними та продуктивними способами діяльності тощо.

Зазначимо, що принципова можливість інтеграції не означає відсутності яких-небудь розумних її меж. Інтеграція, наприклад, проблематична, якщо її так звані компоненти не мають потрібної інформації, яка відображає їх здатність вступати один з одним в інтеграційні відносини. Не завжди бувають продуктивні спроби, наприклад, інтеграції математики з деякими загальнотехнічними (або тим більше спеціально-технічними) дисциплінами. У цих випадках є сенс використовувати поняття “структурування”, а не інтегрування.

Одним із напрямів, що останнім часом набув розвитку в педагогічній теорії й практиці, є ідея інтеграції в змісті освіти та методиці навчання.

Ціле в методології розуміється як синтез, об'єднання різноманітного, упорядкована множина компонентів, які мають єдині цілі та завдання. Цілісність процесу та результатів підготовки фахівців – багаторівнева й багатоаспектна проблема. Можна розглядати цілісність на рівні всього процесу навчання й становлення майбутнього фахівця в системі (школа – ВНЗ – виробництво – додаткова освіта з метою підвищення кваліфікації). Нас же цікавить інтеграція (спільність) економіки та математики, аналіз різних економіко-математичних понять.

Важливим кроком в інтеграції є вибір системоутворювального фактора. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити системоутворювальний фактор як ідею, явище або предмет, що здатні:

- а) об'єднати в цілісність компоненти системи;
- б) справляти на компоненти системи цілеспрямований вплив;
- в) стимулювати їхній цілісний дієвий прояв;
- г) зберегти певний і необхідний рівень незалежності компонентів;
- д) забезпечити саморегуляцію нової системи, її саморозвиток [1; 5; 6].

Економічні закони, будучи законами життя й суспільства, єдині із законами класичних математичних теорій у тому, що вони об'єктивні, тобто не залежать від бажання та свідомості людей. Вони відображають узагальнені природничо-наукові закономірності розвитку світу. Спільність між тими та іншими законами цілком природна: людина й створене нею знання – частина природи, вищий продукт її розвитку. Тільки у взаємодії знань із природою можливий розвиток суспільства.

Є різні погляди на процеси, що зараз відбуваються в нашому суспільстві, не можна заперечувати того, що економічні умови життя стали набагато складнішими. Стало набагато важче прийняти рішення, які стосуються як власних інтересів, так і суспільних. Все це викликало хвилі нового інтересу до застосування математичних методів в економіці; тобто до тих методів, що дали б змогу вибрати найкращу стратегію як на найближче майбутнє, так і на далеку перспективу. Отже, необхідно оцінити роль математичних методів в економічних дослідженнях: наскільки повно вони описують усі можливі рішення й дають змогу вибрати найкраще?

Стосовно цього питання варто уникати двох крайніх думок: повне заперечення застосування математичних методів в економіці і перебільшення тієї ролі, яку математика може чи могла б відіграти. Крім того, математичні методи не можуть не розвиватися, як і самі економічні системи. Це відбувається як унаслідок змін в економіці, так і за внутрішньою логікою розвитку. При цьому не обов'язково, що нові методи обов'язково відкидають старі, може відбуватися взаємопроникнення, включення старих теорій у нові (як окремого випадку). Усі ці зміни мають відобразитися й у педагогіці, зокрема, у математичних моделях, які розглядаються на уроках алгебри, геометрії.

Зауважимо, що економічні системи розвиваються й ускладнюються самі, змінюється їхня структура, а іноді і зміст, зумовлений науково-технічним прогресом. Водночас науково-технічний прогрес впливає і на самі математичні методи, оскільки поява й удосконалення електронно-обчислювальних машин, комп'ютерів уможливило широке використання методів, раніше описаних лише теоретично або таких, що використовувались лише для невеликих прикладних задач [4].

З вищевикладеного випливає, що математичні методи мають великий рівень універсальності. Основою цієї універсальності є мова математики. Дуже часто переклад на математичну мову зовсім різнопланових задач з фізики, хімії, економіки, біології тощо відразу виявляє загальні закономірності, навіть може дати вже практично готове рішення, отримане раніше десь в іншій галузі знань і для інших цілей. Тобто передумовою використання математики є формалізація кількісних і якісних сторін проблеми [2].

Однак при цьому необхідно враховувати, що наукові закони й закони економічного суспільства усе ж таки істотно відрізняються один від одного. Головна відмінність полягає в тому, що економічні закони виявляються через усвідомлену, доцільну діяльність людей і стосуються властивих їм економічних інтересів. Інакше кажучи, людський фактор відіграє визначальну роль у формуванні економічних реалій. Інша особливість економічних законів полягає в тому, що вони не вічні й не сталі. Так, наприклад, закон всесвітнього тяжіння настільки ж вічний, як і сама природа. Водночас більшість економічних законів діє лише протягом певного історичного періоду, а потім поступається місцем новим закономірностям.

Нові соціально-економічні відносини, умови ринку вимагають подальшого поглиблення загальноекономічної підготовки, розробки проблем педагогічної інтеграції й технології концентрованого навчання, організації процесів підвищення рівня соціально-економічної культури в навчально-виховній діяльності в школі та ВНЗ [3].

Зауважимо, що предметна структура навчального плану приховує в собі небезпеку того, що ціле може бути закрите його окремими частинами, що “через дерева не побачимо лісу”. Щоб уникнути цієї небезпеки, необхідно в змісті навчання забезпечити синтез, інтеграцію, цілісне об’єднання частин. Це можна реалізувати через включення до змісту навчальних дисциплін фактів і понять узагальнювального характеру. Ця проблема може бути вирішена шляхом об’єднання навчального матеріалу навколо провідних, ключових напрямів соціально-економічного розвитку суспільства через формування категоріального стилю мислення.

Важливим кроком удосконалення змісту, на наш погляд, може стати спроба виділити й узагальнити з кожного навчального предмета, зокрема, з математики, основні світоглядні ідеї, соціально-економічні категорії, які можуть бути природно введені до змісту математичних теорій і якими повинні опанувати учні. Наші пропозиції узгоджуються з вимогами державного стандарту, з його розділами щодо предметної підготовки фахівця. У цих вимогах серед інших декларуються такі:

- фахівець знає структуру й особливості функціонування сучасного виробництва;
- фахівець уміє аналізувати склад, структуру, будову та принцип роботи технічних об’єктів;
- фахівець знає основи ринкової економіки й підприємництва;
- фахівець знає нормативні документи, що регламентують соціально-економічну діяльність;
- фахівець уміє виконувати економічні розрахунки у своїй професійній діяльності;
- фахівець має уявлення про основи економіки й організації сучасного виробництва підприємств різних форм власності.

Зауважимо, що наведені вище знання та вміння мають узагальнений характер, не пов’язані безпосередньо з напрямом професійної підготовки й разом з тим є дуже важливими для базової підготовки майбутнього фахівця.

Крім того, констатуємо, що структурування знань навколо класичних ідей науки, навколо її найважливіших категорій має відобразитися не тільки в програмах, а й у підручниках. Фактичний матеріал повинен підводити учнів до свідомого засвоєння категорій, а потім категорії треба використовувати як опорні пункти при вивченні подальшого фактичного матеріалу.

Таким об’єднувальним началом може виступати ідея наповнення математичних знань соціально-економічним змістом, уведення базових економічних об’єктів, понять і фактів до структури математичної освіти. Виділимо ознаки для оцінювання того чи іншого поняття (тобто його можливість мати назву “базовий”) як елементу структурування змісту навчальної дисципліни:

- поняття, що визначають ту або іншу категорію, повинні бути засвоєні під час вивчення предметно-матеріальних умов (факторів) їхнього походження;
- необхідно передбачити можливість розширення обсягу й сфери застосування понять шляхом охоплення нових явищ або процесів цими поняттями;

- узагальнення понять: синтез окремих (часткових) понять у більш загальні шляхом абстрагування від загальних істотних ознак і поширення їх на всі предмети та явища, описані окремими (приватними) поняттями;
- поглиблення змісту понять новими теоретичними знаннями та використання їх для більш глибокого розуміння досліджуваних процесів і явищ.

Висновки. Таким чином, інтеграція, безумовно, збагачує економічну науку, озброює її інструментами розрахунків, прогнозів, оцінок. Математика, у свою чергу, одержує стимул розвитку завдяки відкриттю нових галузей застосування в різноманітних економічних і фінансових завданнях.

Література

1. Кудрявцев Л.Д. Современная математика и её преподавание / Л.Д. Кудрявцев. – М. : Наука, 1980. – 51 с.
2. Моисеев Н.Н. Человек, среда, общество. Проблемы формализованного описания / Н.Н. Моисеев. – М. : Наука, 1982. – 240 с.
3. Новикова В. Экономическая грамотность старшеклассников – одно из условий конкурентоспособности выпускников / В. Новикова // Народное образование. – 2005. – № 10. – С. 185–186.
4. Самарский А.А. Математическое моделирование. Процессы в сложных экономических и экологических системах / А.А. Самарский, Н.Н. Моисеев, А.А. Петров. – М. : Наука, 1986. – 239 с.
5. Слєпкань З.І. Методика навчання математики : підручник для студентів матем. спеціальностей педаг. навч. закладів / З.І. Слєпкань. – К. : Зодіак-ЕКО, 2000. – 512 с.
6. Шапиро М.М. Использование задач с практическим содержанием в обучении математике / М.М. Шапиро. – М. : Просвещение, 1990. – 95 с.

ЧУМАКОВА А.А.

ДО ПИТАННЯ ЗНАЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Екологічні катастрофи, зміни умов життєдіяльності потребують від індивіда освоєння генетичних, удосконалення вже набутих та опанування нових засобів адаптації. Для людей у процесі еволюції біологічна та соціальна складові адаптації стали невід’ємними. Сучасна наука трактує адаптивність як здібність особистості пристосовуватися до умов, що змінюються, або як якість, що притаманна всьому живому. У педагогіці процеси соціалізації, адаптації до соціальних умов, соціальна адаптація визнаються важливими. Особливо гостро це питання постає при організації педагогічної взаємодії з дітьми, що мають порушення у сфері психофізіології.

У психолого-педагогічній літературі поняття “адаптація” має низку інтерпретацій у зв’язку з різними аспектами досліджень. Вченими розглянуто: сутність і психологічні механізми адаптації (С. Артьомова, М. Будякіна, А. Русалімова та ін.), структура й етапи адаптації людини (Л. Шпак, Н. Колизаєв, Р. Атаєв та ін.), засоби адаптації (Н. Агаджанян, Л. Корель, І. Мілославова, М. Шабанова та ін.) тощо.

На сьогодні вчені визначають чотири головних види адаптації людини: біологічну, фізіологічну, психологічну та соціальну. Усі вони взаємопов’язані, але в певні періоди життя людини, залежно від інтелекту та умов соціального оточення, домінує певний різновид адаптації.

Проблемі соціально-психологічної адаптації присвячені праці С. Артьомової, Ф. Василюка, Г. Мельникова, А. Петровського, Н. Саліхової, Н. Свиридова, М. Шабанова та ін. Процес соціально-педагогічної адаптації досліджено